

УДК 346.91

ЕЛЕКТРОННА ПЕРЕПИСКА ЯК СПОСІБ ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

**Ю.С.КАНАРИК, кандидат юридичних наук,
Ю.В. ЯСИНЕЦЬКА, студентка 4 курсу юридичного факультету,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню питання застосування електронної переписки як способу доказування в господарському процесі. Здійснено аналіз наукових підходів щодо правового регулювання інституту доказування. Окрему увагу приділено електронним документам та електронному цифровому підпису. На підставі аналізу нормативно-правових актів і теоретичних джерел виявлено перевагу використанню електронного цифрового підпису.

Ключові слова: електронний цифровий підпис, засоби доказування, ділова переписка, електронний документ

Електронна переписка як спосіб доказування в господарському процесі застосовується все частіше, тому дане питання є досить актуальним. По-перше, докази завжди були й залишаються центральним правовим інститутом господарського процесу, тому в період реформування останнього зростає потреба вивчення доказів і доказування з метою вдосконалення їх правового регулювання. По-друге, переорієнтація українського господарського процесу на активність сторін на всіх стадіях господарського процесу, розвиток його змагальних начал вимагають переосмислення багатьох аспектів доказування.

Теоретичною основою нашої наукової розвідки стали роботи відомих вчених, що мали безпосередній вплив на теоретичні засади дослідження. Це праці правознавців М. О. Абрамова, Р. С. Белкіна, Н. В. Жогіна, А. Г. Калпіної, С. В. Курильова, В. К. Мамутова, О. В. Муравіна, А. Й. Осетинського, М. С. Строговича, М. К. Треушнікова, М. А. Чельцова, К. С. Юдельсона, В. В. Яркова, а також вчених, які зробили внесок безпосередньо у способи доказування в господарському процесі. Це О. Присяжнюк, С. Теньков, Е. Трусова, О. Євсєєв та інші.

Метою статті є дослідження електронної переписки як способу доказування в господарському процесі, а також практичне використання електронного цифрового підпису в судовому процесі суб'єктами господарювання.

Все частіше зустрічаємо приклади поширення можливостей мережі Інтернет на діловий простір (ведення партнерських переговорів на відстані за допомогою режимів відеоконференції, дистанційні презентації). Але попередньо наведені приклади не викликають гострих правових проблем,

оскільки найчастіше на таких заходах присутня велика кількість людей (важливо, що присутнє керівництво; особи, яким надано довіреність на представництво у суді). Тому при виникненні суперечливих ситуацій можна звернутися до такого засобу доказування, як пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі. Зовсім інша ситуація виникає при веденні переписки між контрагентами, щодо укладення договорів, пересилання актів прийому-передачі, замовлень, різноманітних підтверджень, рахунків-фактур. Даний правовий простір залишається малозахищеним, часто незрозумілим навіть представникам судової влади і тому виникають ситуації зі зловживаннями з боку сторін електронного листування.

Законодавець твердить, що з прийняттям чинного Господарського кодексу України введення ділової переписки за допомогою електронної пошти отримало чіткий правовий статус і відповідну регламентацію. Так, згідно зі ст. 181 ГКУ допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення відповідного виду договорів [1].

Справді, спосіб здійснення переписки законодавцем узаконено, і це є великою перевагою, але, на нашу думку, узаконення виконано досить абстрактно, і тому залишаються невизначеними велика кількість питань, особливо на практиці. Гостра проблема полягає в тому, що судді починають користуватися своїм «безмежним» правом самостійно вирішувати, чи визнавати в конкретній справі електронну переписку доказом, чи ні.

При використанні зазначених загальних правових норм слід взяти до уваги, що з приводу електронного листування є цілий ряд спеціальних законодавчих актів, головними з яких виступають: ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» та ЗУ «Про електронний цифровий підпис». Першим передбачено визначення електронного документа (це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа), а також те, що електронний підпис є обов'язковим реквізитом електронного документа, який використовується для ідентифікації автора. Другий нормативно-правовий акт безпосередньо визначає правовий статус електронного цифрового підпису та регулює відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису.

О.П. Євсєєв схвально висловився щодо електронного цифрового підпису, говорячи про нього як про найменш конфліктний спосіб ідентифікації електронних документів. Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону «Про електронний цифровий підпис» він за своїм правовим статусом прирівнюється до власноручного підпису (печатки) [2]. Таким чином, її наявність усуває всі ризики, пов'язані з електронною формою документів. Вона здатна забезпечити достовірність і автентичність потрібної контрагентам інформації та надати останній юридичну силу. Не випадково сьогодні кожен український суддя має особистий електронний цифровий підпис, що накладається на ухвалені ним вироки і рішення перед передачею їх до Єдиного державного реєстру судових рішень. Єдина проблема тут, мабуть, – тільки слабка оснащеність

господарюючих суб'єктів електронного цифрового підпису та її дорожнеча [3, с. 18].

Практикуючі юристи теж стверджують, що електронний цифровий підпис майже не використовується в повсякденній діяльності суб'єктами господарювання. Електронні листи рідко надсилаються клієнтам з електронним цифровим підписом, та й сама електронна переписка може вестися не з офіційної пошти компанії.

І хоч наявність електронного цифрового підпису в електронній переписці є ідеальним доказом у суді, через свою незначну популярність і невикористання в господарській діяльності він є більш щасливим випадком, ніж постійним захистом.

Практикою розроблено певні формулювання, які варто заздалегідь включати в договори, інші документи зобов'язального характеру, якщо вони пересилаються електронною поштою або факсом. Так, вдалим можна вважати формулювання, прийняте Вищим господарським судом України (далі – ВГСУ) у постанові від 15 січня 2013 р. у справі № 5008/419/2012.

Сторони зафіксували у своєму договорі таку умову: «... документи, відправлені факсом або електронною поштою, мають повну юридичну силу до моменту обміну оригіналами, породжують права та обов'язки для сторін, можуть бути подані до судових інстанцій в якості належних доказів і не можуть спростовуватися стороною, від імені якої вони були відправлені».

С. Теньков, узагальнивши попередню тезу та підходячи з практичного боку, говорить, що загальною вимогою судів є те, щоб сторони заздалегідь у договорі обумовлювали, що листування за таким договором буде вестися саме за допомогою відповідних технічних засобів та вказали свої електронні адреси або номери телефонів (факсів). Оцінка зазначених документів у якості доказу починається зі з'ясування судом саме цієї обставини. Отже, надання таких документів доказової сили має відбуватися насамперед у самому договорі [4, с. 2].

Але часто на практиці зустрічаємо ситуацію, коли навіть обумовленість у договорі можливості ведення електронного листування не стає на заваді тому, щоб суд не прийняв даний доказ. Так відбувається, коли інша сторона висловлює думку про підробленість документа. Спеціалістами встановлено, що технічно цілком можливо визначити, з якого саме комп'ютера був відправлений той чи інший документ, проте вельми скрутно персоніфікувати його відправника. Дійсно, в сучасному світі не так складно підробити відправлення електронного листа.

Юрист компанії «Гольцблат і партнери» Є. Трусова надає корисну пораду, що прийомом, який може допомогти довести факти, викладені в електронному листуванні, є підтвердження змісту електронних листів шляхом посилок на них у подальшій кореспонденції («у своїх електронних листах від таких-то дат ви вказували таке...»). Якщо контрагент відповість на такий лист, не заперечуючи при цьому самого факту отримання попередніх електронних листів, то в такому випадку з'являється підстава на їх використання як тих доказів, існування яких за умовчанням було визнано контрагентом [5].

Отже, аналізуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що варто дійсно віддавати перевагу використанню електронного цифрового підпису, який на сьогодні без проблем визнається судами. Інші способи, наведені вище, будуть прийняті залежно від власних переконань судді.

Список літератури:

1. Господарський кодекс України: кодекс України від 1 січня 2003 р. № 436-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
2. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
3. Присяжнюк О. О. Електронні докази у господарському процесі: проблеми формалізації / О. О. Присяжнюк, О. П. Євсєєв // Проблеми законності. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2011. – Вип. 117. – С. 13–23.
4. Теньков С. Діловелистування e-mail: як уникнути проблем / С. Теньков // Юридичний вісник України. – 2013. – № 30. – С. 10.
5. Трусова Е. Электронная переписка / Елена Трусова: [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://www.medialaw.ru>

Аннотація. *Статья посвящена исследованию вопроса применения электронной переписки как способа доказывания в хозяйственном процессе. Осуществлен анализ научных подходов к правовому регулированию института доказывания. Особое внимание уделено электронным документам и электронной цифровой подписи. На основании анализа нормативно-правовых актов и теоретических источников обнаружено предпочтение использованию электронной цифровой подписи.*

Ключевые слова: *электронная цифровая подпись, средства доказывания, деловая переписка, электронный документ.*

Annotation. *The article investigates the question of the use of electronic communications as a means of proof in the economic process . The analysis of scientific approaches to the legal regulation of the institute of proof. Particular attention is given to electronic documents and digital signatures . Based on the analysis of normative acts – pravovyh and theoretical sources detected preference to the use of digital signature .*

Keywords: *digital signature, means of evidence, correspondence, electronic document.*